

KISA KLASİKLER / 14

FYODOR
DOSTOYEVSKI
Uysal Kız

ÇEVİRİ: MEHMET YILMAZ

♥ can
klasik

FYODOR DOSTOYEVSKI
UYSAL KIZ
FANTASTİK BİR ÖYKÜ

Can Klasik

Uysal Kız, Fyodor Dostoyevski

Rusça aslından çeviren: Mehmet Yılmaz

Кроткая. Фантастический рассказ

İlk baskı: Дневник писателя, 1876

Bu çeviride kaynak alınan basım: Азбука, 2015

© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2020

10. basım: Mart 2023, İstanbul

Bu kitabın 10. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Editör: Uğur Büke

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak görseli: Sibel Açıklalın Akgün

Baskı ve cilt: İmak Ofset Basım Yayın Anonim Şti.

Akçaburgaz Mah. 137. SK. No:12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 71320

ISBN 978-975-07-4200-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

FYODOR DOSTOYEVSKİ
UYSAL KIZ
FANTASTİK BİR ÖYKÜ

ÖYKÜ

Rusçadan aslından çeviren

Mehmet Yılmaz

♥can

Fyodor Dostoyevski'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Budala, 1982

Amcanın Düşü, 1994

Tatsız Bir Olay, 2005

Beyaz Geceler, 2009

Karamazov Kardeşler, 2010

İkiz, 2010

Yeraltından Notlar, 2011

Yufka Yürek, 2011

Ölümler Evinden Notlar, 2012

İnsancıklar, 2014

Suç ve Ceza, 2015

Kumarbaz, 2021

Ev Sahibes, 2021

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ, 1821'de Moskova'da doğdu. Petersburg Askerî Mühendislik Okulu'nu bitirdikten kısa bir süre sonra edebiyatla uğraşmak için askerlikten ayrıldı. İlk romanı *İnsancıklar* (1846), dönemin ünlü eleştirmeni Belinski'den büyük övgü aldı. Daha sonra devlet düzenini yıkmaya çalıştığı gerekçesiyle tutuklandı; ölüm cezası, Sibiry'a'da dört yıl ağır hapse ve dört yıl askerlik hizmetine çevrildi. Dergiler çıkardığı ve Avrupa'ya gittiği dönemde hayatında bir talihsizlik dizisi başladı, eşini, kardeşini kaybetti. Alacaklılarının tehditleri üzerine, bir yayıncıdan aldığı borçla Avrupa'ya kaçtı. *Suç ve Ceza'yı* (1866) yazmaya başladı ve onun için aldığı avansla Rusya'ya döndü. Önce *Kumarbaz* (1866) romanını yayımladı. Aynı yıl tamamladığı *Suç ve Ceza*, eleştirmenleri ve okurları hemen büyüledi. 1867'de asistanı Anna Snitkina'yla evlenerek yeniden yurtdışına çıktı; dört yıl Rusya'dan uzak kaldı. Alçaltıcı bir yoksulluk içinde geçen bu dönem boyunca ülkeden ülkeye dolaştı. Dostoyevski, bu ağır yaşam koşulları altında da sendelemeyerek ikinci başyapıtı *Budala'yı* (1869) yazdı. *Budala'yı*, 1870'te *Ebedî Koca*, 1872'de *Ecinniler*, 1875'te *Delikanlı* izledi. *Karamazov Kardeşler'i* (1879-1880) yazmaya başladığında, artık ülke çapında tanınan ünlü bir yazardı. 1881'de Petersburg'da ölen Dostoyevski, Batılı ülkelerin edebiyat ve düşün yaşamında önemli bir rol oynamış, özellikle varoluşçuluğun temel kaynaklarından biri sayılmıştır.

MEHMET YILMAZ, 1956'da Eskişehir'de doğdu. 1981 Yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1983 yılında Konstantin Paustovski'nin öykülerinden derlediği *Taşan Irmaklar* yayımlandı. 2017 yılında yayımlanan Valeri Brüsov'un *Ateş Meleşi* romanını, son olarak da Tolstoy'un *Diriliş* romanını çevirdi. Yazarlar sendikası üyesi olan Mehmet Yılmaz Bodrum'da yaşıyor.

YAZARDAN

Bu kez her zamanki gibi “Günlük” yerine uzun bir öykü kaleme aldığım için okurlarımdan özür diliyorum. Ancak ayın büyük bir kısmını gerçekten bu öyküyle uğraşarak geçirdim. Ne olursa olsun okuyucudan hoşgörü rica ediyorum.

Şimdi hikâyeye gelelim. Hikâyeyi son derece gerçekçi bulmama karşın, onu “fantastik” olarak adlandırdım. Gerçekten de fantastik öğeler var, özellikle de hikâyenin yazım biçiminde, bunu da öncelikle belirtmeyi gerekli görüyorum.

İşin aslı bu ne bir hikâye ne de bir anı. Kendinizi, birkaç saat önce pencereden atlayarak intihar etmiş, masanın üzerinde boylu boyunca uzanan bir kadının kocası olarak düşünün. Adam panik içindedir, düşüncelerini toplamayı beceremez. Evin içinde dört döner ve olup biteni anlamaya, “düşüncelerini bir noktada toplamaya” çalışır. Dahası kendi kendine konuşan, ıslah olmaz hastalık hastalarından biridir. Kendi kendine konuşur, olayı anlatır, kendine açıklamaya çalışır. Görünürde konuşmalar birbirini takip etmesine karşın, birkaç kez hem mantığı hem de duygusal olarak kendisiyle çelişir. Kendisini haklı çıkarmakla kalmaz, bir de karısını suçlar ve olmadık açıklamalara kalkışır; kâh düşünceleri ve yüreği katılaştır kâh aşırı duygusallaştır. Yavaş yavaş olayı gerçek haliyle kavrar ve “düşüncelerini bir noktada” toplar. Peşi sıra çağırdığı anılar en sonunda kaçınılmaz olarak onu *gerçeğe* götürür; gerçek de kaçınılmaz olarak duygu ve düşüncelerini geliştirir. Hikâyenin biçimi bile, tutarsız başlangıcına kıyasla sonuna doğru değişir. Gerçek, zavallı adamın karşısına, en azından kendisi için net bir biçimde tüm çıplaklığıyla çıkar.

İşte konu bu. Hiç kuşkusuz hikâyenin seyri kesintiler ve konudan sapmalarla ve duraklamalarla birkaç saat sürer; anlatıcı kâh kendi kendine konuşur kâh sanki görünmez bir dinleyiciye, bir tür yargıca seslenir. Aslında gerçek hayatta da hep böyle olur. Eğer bir stenograf onu duyabilse ve söylediklerinin tamamını onun peşi sıra yazabilse, o zaman hikâye benim sunduğumdan biraz daha düzgün ve daha az karmaşık olurdu ancak sanırım psikolojik yapısı aynı kalırdı. Benim için bu hikâyenin fantastik yanı, sonrasında benim yayına hazırlayacağım metnin, bir stenograf tarafından yazıya dökülmüş olması varsayımı. Zaten sanatta bunun benzerlerine daha önce de rastlanılmıştır: Örneğin Victor Hugo *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* adlı şaheserinde her ne kadar stenograf kullanmasa da, aşağı yukarı böyle bir yöntem uygulamış ve idam mahkûmunun yalnızca son gününü değil, son saatini, harfi harfine son dakikasını yazabileceğini (buna zamanı da olduğunu) farz ederek, daha da inanılmazını gerçekleştirmiştir. Ama Hugo bu fantastik varsayımını hayata geçirmesiydi, bütün yazdıkları arasındaki en gerçekçi, en samimi bu eseri ortaya çıkaramazdı.

Birinci Bölüm

I

BEN KİMİM, O KİM?

... O işte burada, hâlâ her şey çok güzel: İkide bir gidip bakıyorum, peki ya yarın götürdüklerinde nasıl yalnız kalacağım? O şimdi salonda masanın üzerinde; iki *lomber*¹ masasını birleştirdik, tabut yarın gelecek, beyaz, beyaz Napoli ipeği kaplı, ancak yalnızca bununla ilgilenmiyorum, olan biteni de anlamak istiyorum. Altı saattir olan biteni anlamaya çalışıyorum ama düşüncelerimi bir noktada toplayamıyorum. Bütün yaptığım yürümek, durmadan dolanıyor, dolanıyor, dolanıyorum... Bakın nasıl oldu. Şöyle düzenli bir şekilde anlatayım. (Düzen!) Beyler, ben bir yazar olmaktan çok uzağım, zaten siz de bunu görüyorsunuz, bırakın kendi anladığım şekilde anlatayım. Zaten en büyük korkum da her şeyi anlamış olmam!

İsterseniz en başından alayım, o zamanlar “şunları bunları yapabilir, seyahat edebilir, evde ders verebilir ve vesaire, vesaire” diye *Golos*’a² vereceği iş ilanının parasını karşılamak için bazı şeyleri rehine vermek üzere bana gelmişti. Bu işin daha en başındaydı, elbette onu diğerle-

1. II. Yekaterina döneminde popüler olan, kırk kâğıtla, üç ya da dört kişiyle oynanan bir oyun. (Ç.N.)

2. (Rus.) Ses. 1863-1883 yılları arasında Petersburg’da yayımlanan siyaset ve edebiyat gazetesi. (Ç.N.)

rinden ayırt etmiyordum, herkes gibi gelip gidiyordu, vesaire, vesaire. Onu fark etmem sonra oldu. İncecik, sarışın, orta boylu bir kızcağızdı, sanki utanıyormuş gibi bana karşı hep çekingen davranıyordu. (Sanırım bütün yabancılara karşı da böyleydi, ben de sonuçta onun gözünde, yani bir rehinci değil de bir insan olarak, diğerlerinden farklı değildim elbette.) Parasını alır almaz hemen arkasını dönüp giderdi. Hiç sesini çıkarmazdı. Başkaları daha fazla para alabilmek için durmadan tartışır, yalvarır, pazarlık ederlerdi ama o, hayır, ne verilirse razı olurdu... Sanırım her şeyi karıştırıyorum... Evet, beni her şeyden daha çok şaşırtan onun getirdiği şeylerdi; gümüş yaldızlı küpeler, eski püskü minik bir madalyon; yirmi kapiklik şeyler, bunların para etmeyeceğini kendisi de biliyordu ama yüzünden onun için değerli olduklarını okuyordum – gerçekten de, bütün bunların ona ana babasından kalan yadigârlar olduğunu daha sonra öğrendim. Bir keresinde getirdiği şeylere küçümseyerek bakma cüretini gösterdim. Aslında biliyor musunuz böyle bir şeye asla kalkışmam, herkese efendice davranırım, laf kalabalığı yapmam, saygılı ve net konuşurum. “Netlik, netlik, netlik.” Ancak bir gün eski püskü (tam anlamıyla), döküntü tavşan kürkü kısa bir ceket getirince kendimi tutamadım ve ona iğneleyici bir şeyler söyledim. Aman Tanrım, nasıl da kıpkırmızı kesildi! Kocaman, mavi, dalgın gözleri öfkeyle parladı! Tek söz söylemeden, “döküntü”sünü kaptığı gibi fırlayıp gitti. İşte, onu özellikle ilk kez o zaman fark ettim ve aklımdan onunla ilgili bir şey geçti, yani özel bir şey. Evet, hatırladığım bir izlenim daha var, yani belki de, en önemli izlenim her şeyin sentezi; son derece gençti, öyle ki olsa olsa on dördüneydi. Oysa o zamanlar on altısını doldurmasına üç ay vardı. Ancak benim asıl söylemek istediğim bu değil, sentez bu değil. Ertesi gün yine çıkıp geldi. Sonradan

öğrendim ki şu tavşan kürklü ceketle hem rehinci Dobronravov'a hem de Mozer'e gitmiş ama onlar altından başka hiçbir şey kabul etmedikleri için yüzüne bile bakmamışlar. Bir gün ondan kakmalı bir takı (öylesine, işe yaramaz bir şey) almıştım, daha sonra altın ve gümüşten başka bir şey kabul etmediğim halde bu takıyı aldığımı fark edince kendime şaşır kalmıştım. Bu da ona dair hatırladığım ikinci şeydi.

Mozer'den eli boş geldiği başka bir sefer kehribar bir ağızlık getirdi, bir amatör için fena sayılmayacak bir parçaydı; ancak sadece altınla uğraştığımızdan bizim için değersiz bir şeydi. Çünkü isyankâr tavrından sonra onu sert karşıladım. Sert derken, soğuk. Yine de ona iki ruble verirken kendimi tutamadım ve biraz da kırgınlıkla, "Bunu yalnızca sizin için yapıyorum, böyle bir şeyi Mozer'e götürseniz almaz," dedim. "Sizin için" sözünü özellikle manalı bir şekilde söyledim. Kırgındım. "Sizin için" sözünü duyunca yeniden kızardı ama sesini çıkarmadı, parayı da reddetmedi, aldı, ah şu yoksulluk! Nasıl da kıpkırmızı kesildi! Canını acıttığımı fark ettim. Çıkıp gidince de, "İki ruble için değer miydi bu zafere?" diye kendime sordum. "Heh heh heh!" Hatırlıyorum da bu soruyu, "Değer miydi? Değer miydi?" diye özellikle iki kez sormuştum. Ve gülerek, değdiğine karar vermiştim. Çok neşelenmiştim. Aslında kötü bir niyetim yoktu, isteyerek, bilinçli bir şekilde yapmıştım bunu, onu sınamak istemişim; çünkü birdenbire kafamda onunla ilgili bazı hesaplar yapmaya başlamıştım. Bu da onun hakkında düşündüğüm üçüncü özel şeydi.

... İşte her şey bundan sonra başladı. Hiç kuşkusuz hemen, onun hakkındaki her şeyi etraflıca sorup sordu-
turmaya başladım, gelişini de bilhassa sabırsızlık içinde bekliyordum. Yakında gelir diye içime doğuyordu. Geldiğinde de onunla büyük bir nezaketle, tatlı tatlı konuş-

maya başladım. Ne de olsa hiç fena eğitim almamıştım ve nasıl davranılacağını biliyordum. Himm. Oracıkta onun iyi yürekli ve uysal biri olduğunu hemen anladım. İyi yürekli ve uysal insanlar çok fazla direnmezler ve her ne kadar çok fazla açılmasalar da, konuşmaktan kaçınmayı da asla beceremezler. Cimrice de olsa yine de yanıt verirler, gittikçe de açılırlar, yeter ki siz yorulup bıkmayın. Kuşkusuz, o zamanlar bana pek bir şey anlatmadı. *Golos* ve diğer şeylerle ilgili bilgileri daha sonra öğrendim. Elbette ilk zamanlarda mağrurca, “Dadı, seyahat edebilir, koşullarınızı mektupla bildiriniz” diye elinde avucunda ne varsa vererek yayımlattığı ilanlar, daha sonra, “Her şeyi yaparım; ders veririm, refakat ederim, ev işi yaparım, hasta bakarım, dikiş dikerim” şekline döndü. Kuşkusuz bütün bunlar yayımlanan her ilana çeşitli tavizlerle ekleniyordu, en sonunda bıçak iyice kemiğe dayandığında “ücretsiz, karın tokluğuna” bile eklendi. Yine de bir kapı bulamadı! Bunun üzerine onu son bir kez sınamaya karar verdim, o günkü *Golos*’u alıp ona bir ilan gösterdim: “Genç, kimsesiz bir kadın, tercihen yaşlı dul erkeklerin küçük çocuklarına dadılık işi arıyor, ev işlerine de yardımcı olabilir.” “Bakın, görüyor musunuz, bu ilan bu sabah yayımlandı, muhtemelen akşama doğru bir iş bulur. İşte ilan diye buna denir!”

Yeniden kıpkırmızı kesildi, gözleri yine çakmak çakmak oldu, arkasını döndüğü gibi çekip gitti. Bu çok hoşuma gitmişti. Ayrıca o zaman, hemen her şeyden çok emindim ve en ufak bir korkum yoktu. Ağızlığı benden başka kimsenin almayacağı belliydi. Bu ağızlıkları bile elden çıkarmıştı. İşte böyle, üç gün sonra beti benzi atmış bir halde, telaş içinde çıkıp geldi, evde bir şeyler olduğunu anladım, gerçekten de olan olmuştu. Şimdi evde neler olduğunu anlatacağım ama öncelikle ona cömertçe davranarak gözünde ansızın nasıl yüceldiğimi belirtmek isti-

yorum. Ansızın hayalim gerçek olmuştu. Olay şu; bana bir aziz tasviri getirmişti (iş o raddeye gelmişti)... Ah, dinleyin! Dinleyin! Şimdi başlıyorum, her şeyi birbirine karıştırdım... Aslında şu an bütün ayrıntıları, en küçük noktasına varıncaya kadar her şeyi hatırlamak istiyorum. Her şeyi, düşüncelerimi bir noktada toplamak istiyorum ama olmuyor, ah şu küçücük ayrıntılar, ayrıntılar...

Meryem Ana tasviri. Meryem Ana ve İsa; eve, aileye ait, eski, altın yaldızlı, gümüş çerçeveli bir tasvirdi, etse etse altı ruble ederdi. Onun için tasvirin ne kadar değerli olduğunu görüyordum, çerçevesiyle birlikte tasviri olduğu gibi rehine veriyordu. Ona, "En iyisi çerçevesini çıkaralım, tasviri alıp götürün," dedim, sonuçta tasvir yine tasvirdi.

"Yoksa sizin bulundurmanız yasak mı?"

"Hayır, yasak olduğundan değil, belki sizin için..."

"Peki, çıkarın."

Biraz düşündükten sonra, "Bakın, ne yapacağım," dedim, "onu çerçevesinden çıkarmadan diğer tasvirlerle birlikte şuraya, kandilin altına, tasvir dolabına koyacağım. (Dükkânı açar açmaz daima bir kandil yakardım.) Hepsi on ruble, alın."

"On rubleye ihtiyacım yok, bana beş ruble verin, onu mutlaka rehinden kurtaracağım."

"On rubleyi istemiyor musunuz?" diye sordum. Sonra gözlerinin yeniden çakmak çakmak olduğunu görerek, "Tasvir o kadar eder," diye ekledim. Hiç sesini çıkarmıyordu. Bunun üzerine çıkarıp ona beş ruble verdim.

"Kimseyi hor görmemek lazım, bu sıkıntıları ben de çektim, hatta daha da kötüsünü efendim, siz şimdi beni böyle bir işin başında görüyorsanız da, bu bütün çektiklerimden sonra oldu..."

"Toplumdan öç alıyorsunuz, öyle mi?" diyerek çok acı bir alayla ama yine de çok masumca ansızın sözümü

kesti. (Yani genel olarak, beni şüphesiz o zamanlar diğerlerinden ayırt etmediği için bunu neredeyse hiç kırıcı olmadan söylemişti.)

“Vay şuna bak, karakterini ortaya koyuyor, genç kuşak işte,” diye aklımdan geçirdim.

Hemen yarı şakacı yarı gizemli bir şekilde, “Bakınız,” diye belirttim, “ben kötülük yapmak isteyen bütünün iyilik yapan parçasıyım...”

Birden, hayli çocukça ve büyük bir merakla bana baktı.

“Durun. Bu neydi? Nereden bu? Bir yerlerde duymuştum...”

“Kafanızı boşuna yormayın, Mephistopheles kendini Faust’a bu ifadelerle tanıtır. *Faust*’u okudunuz mu?”

“Şey... Dikkat etmemişim.”

“Yani hiç okumadınız. Okumalısınız. Ancak dudaklarınızda yine alaycı bir ifade görüyorum. Lütfen, rehinci rolümü allayıp pullamak için kendini size Mephistopheles gibi tanıtmaya çalışan ucuz biri sanmayın beni. Rehinci rehincidir, işte o kadar. Bilinen şey, efendim.”

“Siz ne kadar tuhaf birisiniz... Hiç de böyle bir şey söylemek istememiştim...”

İçinden, “Sizin eğitilmiş biri olduğunuzu ummuyordum,” demek istiyor ama söylemiyordu, oysa ben böyle düşündüğünü biliyordum, onu müthiş mutlu etmiştim.

“Sizin de bildiğiniz gibi,” dedim, “her alanda iyi şeyler yapabilirsiniz. Kuşkusuz kendimden bahsetmiyorum, diyelim ki, ben kötülükten başka hiçbir şey yapmıyorum, ancak...”

“Elbette her yerde iyi şeyler yapabilirsiniz,” dedi içime işleyen hızlı bir bakış atarak. “Hem de her yerde,” diye ekledi birdenbire.

Ah, hatırlıyorum, tüm bu anları hatırlıyorum! Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki şu gençlik, şu tatlı genç-

Fyodor Dostoyevski'nin **Uysal Kız** adlı bu öyküsü bir gazete haberinden, gerçek bir olaydan yola çıkmakla birlikte yazarın da belirttiği gibi tümüyle düşsel boyutlara uzanıyor. 20. yüzyılın sadece romanını değil düşünce yaşamını da derinden etkileyen yazar, bir karakterin düşünceleri arasında gezinerek benzersiz bir öykü yaratmış. Karısının cansız bedeniyle karşı karşıya kalan ana karakterin vicdan azabı içinde, çaresizce neler olup bittiğini sorgulamasıyla başlayan **Uysal Kız**, yaklaşmakta olan bir felaketin gerilimini ve karakterlerin ruhsal derinliğini kusursuzca yansıtıyor.

#kısaklasikler #rusklasikleri #evlilik #intihar #vicdanmuhasesebi
#psikolojikgerilim

Rişlik illüstrasyonu: Sibel Açıkalem Akgün

 can

can yayinlari.com | [f](#) | [s](#) | [t](#) can yayinlari

öykü

ISBN 978-975-07-1000-0

9 789750 742002